

A hetvenéves Budapest

Az 1943. esztendő Budapest hetvenéves jubileumát hozza. A jubileumi esztendőre a kultúrában olyan magasra emelkedett budapesti közönségnek ismernie kell a három városból egy várossá lett Budapest történetének azt a részét, amely az egyesítési törekvésekre vonatkozik. A MAGYAR FŐVÁROS igyekszik „A hetvenéves Budapest” címmel rövid foglatatban sorozatba tömöríteni az érdekes és megismerésre méltó történeti adatokat.

XVI.

Pest, Buda, Óbuda, Margitsziget, Újpest és Erzsébetfalva

Közben (ápr. 25—28) folytatódott a belügyminiszteri ankét. Az egyesítést egyetlen szónok sem ellenezte, ellenben ismét felmerült a kérdés, hogy az egyesítés előtt nem kellene-e a két város anyagi és másnemű kérdéseit beható vizsgálat alá venni? Az ankét számos tagja kifejtette azonban, az egyesülés országos és helyi nagy fontosságát és kiemelte, hogy az egyesülést nemcsak elvileg kell kimondani a törvényjavaslatnak, hanem azt tényleg ki is kell terjeszteni nemcsak Budára, Óbudára és a Margitszigetre, valamint a rendőrségi egységet illetőleg még ezenkívül Újpestre és Erzsébetfalvára is. Az elnöklő belügyminiszter az ankét megállapodásaként kihirdette, hogy az egyesítés — az elvi szó kihagyásával — Pest, Buda, Óbuda és a Margitszigetre nézve kimondatik, a rendőrségre nézve pedig még Újpest és Erzsébetfalva is főlvetetik.

Ennek a megállapodásnak értelmében nyilatkoztak Csengery Antal, Ribáry, Havas Sándor, Országh, Királyi Pál, Tavasz, Házmán és mások. Az egyesítést nem elleneztek, de azt bizonyos előkérdések eldöntésétől téve függővé szözlottak Szentkirályi, Steiger és Busbach.

A második kérdés a rendőrség kérdése volt. Az előterjesztett törvényjavaslat azt mondja, hogy a helyhatósági rendőrséget ezentúl az állam fogja kezelni, a statutarius jog azonban megmarad a városnál. Ezt a pontot illetően szintén különvéleményt terjesztettek be. Ez magáévá teszi ugyan a rendőrség állami kezelését, de csak amennyiben az a személy- és vagyonbiztonságra vonatkozik, a helyi policiát azonban továbbra is a város kezelése alatt kellene tartani. A pont körül is hosszabb eszmecsere fejlődött.

A tárgyhoz többen hozzászólván, névszerint: Csengery A., Szentkirályi, Ribáry, Tavasz, végül a belügyminiszter kimondta az ankét egyhangú megállapodásaként, hogy a törvényjavaslatba főlveendő: „1. hogy a rendőrségi végrehajtás és a rendőri bíraskodás különválasztatik; 2. az állam-

rendőrségre és annak hatáskörére nézve a belügyminiszter, a rendőrségi bíraskodásra nézve a bel- és igazságügyminiszter fognak törvényjavaslatot a törvényhozás elé terjeszteni; 3. hogy addig, míg e törvények életbe nem lépnek, a mostani rendőri közegek új választás alá nem esnek; 4. a város jogkörében maradó statutarius jog a két város részéről választandó delegált közeg által fog gyakoroltatni.”

Az április 27-iki ülés főtárgya a főispánkérdés volt. Az eszmecsere során mindenekelőtt arról folyt a megbeszélés: vajjon a fővárosokban legyen-e főispán, vagy ne? Az igen élénk eszmecsereben, amely egész napi ülést igénybevetett, a szónokok többsége a főispán mellett nyilatkozott. A 10 órától 3 óráig tartó vitában résztvettek: Csengery Antal, Szentkirályi Mór, Ribáry, Havas Sándor, Királyi Pál, Gerlóczy, Tavasz, Országh, Busbach és mások. Az ülés végén a miniszter összegezve a vita eredményét, kifejtette, hogy a régi aggodalmak tárgyaltalanok, mert a városok külön főispánt kapnak, s az eddig privilegizált osztályok előjogait elvesztették. Egyébiránt nem is képzelhető, hogy olyan fővárosi főispán kinevezésére gondoljanak, akit a fővárosok polgársága nem vall magáénak.

Az április 28-iki ülés a virilis szavazatok kérdésével foglalkozott. Az eszmecsere igen élénk volt s résztvettek benne többek között Széher, Vecsey, Tavasz, Steiger, Házmán, Szentkirályi. A felszólalók egytől-egyig elismerték, hogy a virilis szavazatok a többi municipiumban és községben a közigazgatásra nézve igen üdvös befolyást lesznek hivatottak gyakorolni, de a felszólalók többsége egyszermind annak a nézetének is kifejezést adott, hogy ebben a tekintetben a fővárosban kivételes viszonyok uralkodnak, melyek „a virilis szavazatok behozatalát nem teszik kívánatosá”. A belügyminiszter a hallottak után is kijelentette, hogy a felhozott érveket a minisztertanácsnak lelkiismeretesen elő fogja terjeszteni.

XVII.

„... a magyar állam érdekeinek valóságos gyűlhelye”

Az áprilisi belügyminiszteri ankét eredményeivel szemben Havas Sándor rendkívül terjedelmes különvéleménnyel élt, amely a főispáni hatalom védelmében íródott. Szerinte az ankét által megszabott határkör azt jelentené, hogy a főispán „tekinthető és minden fontosabb funkció nélküli egyéniség” lenne.

1871 nov. 9-én kelt a belügyminiszter törvényjavaslata és annak indokolása „Buda és Pest fő és szabad királyi városok beligazgatási szervezetről.” A javaslat tulajdonosa az 1870. évi XLII. t. c. módosítása. A változások nagyjában ezek:

Az 1. és 2. §. Buda és Pest városok egyesítéséről, ezeknek Budapest főváros elnevezéssel egy törvényhatsággá alakításáról és arról is rendelkezik, hogy Ó-Buda mezőváros és a Margitsziget a fővárossal egyesítettvén a főváros hatósága alá helyeztessék.

Kifejti az indokolás, hogy „az az eszme, hogy Buda-Pest egyesíttessék és a két város együtt képezze az ország fővárosát, már egy negyedszázadnál több idő óta foglalkoztatja a közvéleményt.” Egyébként is a javaslat keletkezésének órájában az állami és törvényhatósági összes működés körében egyedül a szorosan vett közigazgatás az, mely „a testvérvárosokban elkülönítve kezeltetik.” Az ankét eredményeinek közzététele óta sem a sajtóban, sem a két város közgyűlésén egyetlen hang sem hallatszott az egyesítés ellen: természetes tehát, hogy azt meg kell csinálni.

Miért kell egyesíteni a fővárosokat? Erre a megokolás így felel:

— A magyar államnak oly központra van szüksége, mely a magyar állam érdekeinek valóságos

gyűlhelye, ezeknek legfőbb támasza és előmozdítója legyen, mely a magyar államiség eszméjét méltóan képviselje és a nemzeti fejlődés érdekében úgy szemléli, mint anyagilag a részekre ellenállhatatlan vonzerő gyakoroljon.

— A központ egy hatalmas, alkatrészeiben egysegesen szervezett főváros, mely a nemzet szellemi és anyagi fejlődésének leghatásosabb eszközeit folytonosan gyűjtögetve, helyhatósági intézményeinek lehető legcélszerűbb berendezése és kezelése által egyúttal a jó rend, a valódi műveltség és társadalmi magasabb élvek kellemes gyűlhelyévé válnék.

Mi lesz az egyesítés után? A fővárosnak 270.476 lakosa lesz, akik 9404 házban laknak. A csaknem hárommillió forintos jövedelemmel szemben csaknem négymillió forintos kiadás fog mutatkozni, a csaknem egymillió deficitet húszszázalékos községi pótdából fogják fedezni.

Hatalmas, szakszerű megokolás után rátér a belügyminiszter a Margitsziget dolgára is. A sziget tulajdonosa József királyi herceg, aki nagy pénzaldozattal a szigetet Buda-Pest „közműhelyévé” alakította át. Ilyenformán erre a húszszázalékos pótdát kivetni nem lehet mindaddig, míg a királyi herceg nem parcelláztatja és el nem adja.